

การขยายตัวของดีสเคานท์สโตร์...ผลกระทบต่อธุรกิจค้าปลีกไทย

ธุรกิจค้าปลีกนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจอย่างมากมาย นับตั้งแต่บทบาทในการกระจายสินค้าจากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภคชั้นสุดท้าย เป็นแหล่งสร้างการจ้างงานและแหล่งสร้างรายได้ที่สำคัญ ทั้งยังมีบทบาทเกื้อหนุนภาคอุตสาหกรรมด้วยการสร้างอุปสงค์สินค้าส่วนเพิ่มเติม โดยผ่านกระบวนการบริหารสินค้าคงคลังของร้านค้าปลีกทั้งระบบเพื่อสร้างหลักประกันด้านการบริการแก่ลูกค้า รวมถึงบทบาทด้านการให้สินเชื่อแก่ลูกค้าซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจของตนแล้ว ก็มีส่วนกระตุ้นความต้องการสินค้าที่ส่งผลสนับสนุนผู้ผลิตอย่างสำคัญด้วย นอกจากนี้ นับจากประวัติศาสตร์อันยาวนานจนถึงปัจจุบัน กิจการค้าปลีกโดยเฉพาะธุรกิจขนาดเล็กนับว่ามีบทบาทสนับสนุนการสร้างโครงข่ายสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับประชาคมทั้งภาคเมืองและชนบท ซึ่งถือเป็นบทบาทที่ช่วยสร้างสม “ทุนทางสังคม” (social capital) ที่ถือเป็นพื้นฐานความแข็งแกร่งที่สำคัญของประเทศ

พัฒนาการทางเศรษฐกิจและธุรกิจของโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้รูปแบบและโครงสร้างธุรกิจค้าปลีกเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเป็นไปในลักษณะที่ทำให้ธุรกิจค้าปลีกรายย่อย (small independent retailer) ตกอยู่ในสภาวะถดถอย ขณะที่เครือข่ายธุรกิจค้าปลีกรายใหญ่ (mega chain retailer) ได้ขยายบทบาทความสำคัญขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย และล่าสุดที่ทำให้เกิดกระแสการต่อต้านคัดค้านค่อนข้างมากในหลายๆประเทศคือการเติบโตของค้าปลีกในรูปแบบดีสเคานท์สโตร์ เนื่องจากได้ส่งผลให้เกิดการล่มสลายของธุรกิจรายย่อย รวมถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมติดตามมา ซึ่งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยขณะนี้ก็อาจไม่ต่างจากสภาพที่กล่าวมาแล้ว โดยหลังจากที่ประเทศไทยได้ประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 ก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในธุรกิจค้าปลีก โดยเฉพาะจากการที่รัฐปรับลดเงื่อนไขในการเข้ามาดำเนินธุรกิจค้าปลีกของต่างชาติ ผนวกกับสภาพความอ่อนแอของธุรกิจค้าปลีกไทยทั้งที่เป็นอยู่เดิมและที่เกิดจากผลพวงของวิกฤตเศรษฐกิจ จึงส่งผลให้เกิดการหลั่งไหลของกลุ่มทุนต่างชาติเข้ามาเปิดกิจการและขยายสาขาในไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทางโครงสร้างธุรกิจค้าปลีก จากรูปแบบหลักที่เป็นการค้าปลีกดั้งเดิม (Traditional Trade) มาสู่ธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ (Modern Trade) โดยมีดีสเคานท์สโตร์เป็นหัวหอกในการขับเคลื่อนการเติบโตที่แลงมาด้วยการล่มสลายของค้าปลีกรายย่อยและรายกลาง

■ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างค้าปลีกไทย สิ้นยุคโชห่วย...โมเดิร์นเทรดต่างชาติทยอยแจ้งเกิด

เดิมกิจการค้าปลีกในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นธุรกิจค้าปลีกแบบดั้งเดิม (Traditional Trade) โดยดำเนินกิจการในลักษณะร้านขายของชำ (ร้านโชห่วย) ขนาดเล็ก มีคนไทยเป็นเจ้าของกิจการ และมีการบริหารงานแบบครอบครัว ใช้เงินลงทุนน้อย และมีระบบการบริหารงานที่ยังไม่เป็นระบบระเบียบเท่าที่ควร โดยในช่วงก่อนวิกฤตปี 2540 ธุรกิจค้าปลีกแบบดั้งเดิมจะมีส่วนแบ่งตลาดตามมูลค่ากว่าร้อยละ 60-70 ที่เหลือเป็นธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ซึ่งเป็นกิจการของคนไทยซึ่งส่วนใหญ่ยังอยู่ในรูปห้างสรรพสินค้า โดยภาพรวมในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจธุรกิจค้าปลีกดั้งเดิมและธุรกิจสมัยใหม่ยังอยู่รวมกันได้เป็นอย่างดี แต่ในระยะหลัง นับตั้งแต่ที่ผู้ประกอบการรายใหญ่ชาวไทยเริ่มรุกเข้ามาลงทุนขยายร้านสะดวกซื้อหรือคอนวีเนียนสโตร์ และดีสเคานท์สโตร์ อย่างรวดเร็วและมากมายเพื่อหวังชิงชิงโอกาสจากตลาดค้าปลีกสมัยใหม่ที่กำลังขยายตัวอย่างสูง โดยผลจากเศรษฐกิจฟองสบู่และความเฟื่องฟูของการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิต ความเสื่อมถอยและแรงกดดันต่อธุรกิจค้าปลีกแบบดั้งเดิมก็มีมากขึ้นเป็นลำดับ

ตารางที่ 1 ส่วนแบ่งตลาดของร้านค้าปลีกดั้งเดิมและค้าปลีกสมัยใหม่

ธุรกิจ	2542	2543	2544	2545*
ค้าปลีกดั้งเดิม	70	60	46	36
ค้าปลีกสมัยใหม่	30	40	54	64

หมายเหตุ: ทั้งหมดเป็นตัวเลขนี้อัตราส่วน

ตารางที่ 2 มูลค่าการซื้อขายผ่านร้านค้าปลีกสมัยใหม่

หน่วย: ล้านบาท

ธุรกิจ	2539	2,542	2544	ส่วนแบ่ง
ห้างสรรพสินค้า	100,000	80,280	97,000	18.2
ซูเปอร์มาร์เก็ต	16,000	18,900	22,785	4.3
ดีสเคานท์สโตร์	56,000	84,000	126,000	23.5
คอนวีเนียนสโตร์	22,000	27,300	34,175	6.4
สเปเชียลตี้สโตร์	6,000	6,300	8,545	1.7
รวม	200,000	216,780	288,905	100

ที่มา: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ยกเว้นข้อมูลปี 2544 มาจากประชาชาติธุรกิจ

ในกิจการค้าปลีกค้าส่งเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันยังได้มีการแก้ไขกฎหมายให้คนต่างชาติสามารถถือครองที่ดินในไทยได้ จึงส่งผลให้กลุ่มทุนต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาลงทุนอย่างต่อเนื่องและมากมายในธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ (Modern Trade) รูปแบบต่างๆ โดยหลังจากปี 2541 เป็นต้นมาจวบจนปัจจุบันส่วนแบ่งตลาดของร้านค้าปลีกทยอยเริ่มปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 70 เหลือร้อยละ 46 ในปี 2544 ขณะที่สัดส่วนของร้านค้าปลีกสมัยใหม่มีทิศทางเติบโตอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 30 ในปี 2542 เป็นร้อยละ 54 ในปี 2544 ดังตารางที่ 1 และในปัจจุบัน คาดว่า ธุรกิจโมเดิร์นเทรดต่าง ๆ จะยังคงมีส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้นต่อไปตามแนวโน้มการขยายสาขาที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง

ความสำเร็จของค้าปลีกต่างชาติ นอกจากเกิดจากปัจจัยเกื้อหนุนข้างต้นและความได้เปรียบด้านเงินทุนที่ค่อนข้างสูงแล้ว ยังเกิดจากการพัฒนาระบบกระจายสินค้า (Logistics) โดยอาศัยเทคโนโลยีการจัดการสมัยใหม่ทำให้มีช่องทางการจำหน่ายที่มีประสิทธิภาพภายใต้แนวคิดการจัดการระบบห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ส่งผลให้เกิดข้อได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างธุรกิจค้าปลีกดั้งเดิมและค้าปลีกสมัยใหม่ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบธุรกิจค้าปลีกดั้งเดิมกับธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่

ค้าปลีกดั้งเดิม		ค้าปลีกสมัยใหม่	
ข้อได้เปรียบ	ข้อเสียเปรียบ	ข้อได้เปรียบ	ข้อเสียเปรียบ
1. ต้นทุนการดำเนินงานต่ำ	1. ส่วนใหญ่เป็นรายย่อยซึ่งดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวและมีข้อจำกัดด้านเงินทุน	1. ส่วนใหญ่เป็นบริษัทต่างชาติค่อนข้างมีความมั่นคงด้านเงินทุน	1. ใช้เงินลงทุนสูง
2. เข้าถึงชุมชนได้ง่ายและมีความคุ้นเคยกับผู้บริโภค	2. มีการบริหารงานไม่เป็นระบบ	2. มีระบบบริหารจัดการและเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ	2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ค้ากับผู้บริโภคไม่ใกล้ชิด
3. ผู้บริโภคสามารถซื้อสินค้าในลักษณะเงินสดได้	3. อำนาจต่อรองกับซัพพลายเออร์ต่ำ	3. อำนาจต่อรองกับซัพพลายเออร์สูง	3. ปัจจุบันมีกระแสต่อต้านกลุ่มทุนต่างชาติรุนแรงขึ้น
		4. มีช่องทางการจำหน่ายและการกระจายสินค้าที่ดีและมีประสิทธิภาพ	
		5. มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโภคอย่างครบครัน	

แต่หนีจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้นมาส่งผลให้กำลังซื้อของประชาชนหดตัวอย่างรุนแรง ผู้ประกอบการค้าปลีกสมัยใหม่คนไทยที่ประสบปัญหาสภาพคล่องและมีหนี้สินต่างประเทศจำนวนมาก ก็ต้องปรับตัวโดยการขายกิจการให้ต่างชาติหรือตั้งต่างชาติเข้ามาร่วมทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสภาพคล่อง

ขณะที่ภาครัฐก็ต้องกำหนดมาตรการส่งเสริมการลงทุนเพื่อนำเงินต่างชาติเข้ามากระตุ้นเศรษฐกิจ ทั้งนี้ รัฐบาลได้ทำการยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 (พ.ว. 281) ซึ่งมีบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิคนต่างด้าวในการประกอบธุรกิจบางประเภท พร้อมทั้งได้ออกพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 มาบังคับใช้ โดยการกำหนดทุนจดทะเบียนขั้นต่ำในการดำเนินกิจการค้าปลีกค้าส่งไว้เพียงไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาท ส่งผลให้นักลงทุนต่างชาติมีโอกาสเข้ามาลงทุน

ดิสเคานท์สโตร์ผงดวดครองตลาดค้าปลีกไทย

ตารางที่ 4 โครงสร้างธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่

ประเภทธุรกิจ/ผู้ประกอบการ	ผู้ถือหุ้นใหญ่	จำนวนสาขา
1. ห้างสรรพสินค้า		
- เซ็นทรัล	ไทย (กลุ่มจิราวัฒน์)	14*
- โรบินสัน	ไทย (กลุ่มเซ็นทรัล)	18
- เดอะมอลล์	ไทย	7
- สยามจัสโก้	ญี่ปุ่น	10
- ดั่งฮั่วเส็ง	ไทย	2
- พาต้า	ไทย	1
2. ดิสเคานท์สโตร์		
2.1 ซูเปอร์เซ็นเตอร์/ไฮเปอร์มาร์เก็ต		
- บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์	ฝรั่งเศส (กลุ่มกาลิโน)	32
- คาร์ฟูร์	ฝรั่งเศส	17
- เทสโก้ โลตัส	อังกฤษ	38
2.2 ศูนย์ค้าส่ง		
- แม็คโคร	เนเธอร์แลนด์	21
3. ร้านค้าเฉพาะอย่าง		
- บิวตี้	อังกฤษ	67
- วัดสัน	ไทย (กลุ่มเซ็นทรัล)	63
- มาร์ค แอนด์ สเปเนเซอร์	ไทย (กลุ่มเซ็นทรัล)**	8
4. คาธิกอรี่คิลเลอร์		
- พาวเวอร์บาย	ไทย (กลุ่มเซ็นทรัล)	37
- ออฟฟิศ ดีโป	ดีโปอิงค์ 80% และไทย 20 % (กลุ่มเซ็นทรัล)	2
- โฮมโปร	ไทย	11
- ซูเปอร์ สपोर्ट	ไทย (กลุ่มเซ็นทรัล)	33
5. ซูเปอร์มาร์เก็ต		
- ท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ต	เนเธอร์แลนด์ (รอยัล เอ โฮลด์)	47
- ฟู้ดแลนด์ซูเปอร์เซ็นเตอร์	ไทย	8
6. ร้านสะดวกซื้อ		
- เซเว่น-อีเลฟเว่น	ไทย (กลุ่ม ซี.พี.)**	2,002
- แฟมิลี่มาร์ท	ไทย**	160
- ไร่บ้านเกิด	ไทย (กลุ่มยูคอม)	174

ที่มา: จากการรวบรวม (ข้อมูล ณ ต.ค.2545)

หมายเหตุ: * รวมเซ็นทรัลพลาซ่า พระราม 2 ซึ่งเปิดอย่างเป็นทางการแล้วเมื่อวันที่ 20 ธ.ค.45

** เป็นแฟรนไชส์จากสหรัฐอเมริกา ยกเว้นแฟมิลี่มาร์ทเป็นแฟรนไชส์จากญี่ปุ่น

การเติบโตอย่างก้าวกระโดด

ประเด็นที่น่าสนใจที่สุดสำหรับการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจค้าปลีกในช่วงที่ผ่านมาคือการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของดิสเคานท์สโตร์ จากจำนวนผู้ประกอบการที่มีเพียง 4 ราย แต่สามารถขึ้นมาเป็นส่วนแบ่งตลาดมากสุดในกลุ่มค้าปลีกสมัยใหม่ โดยใช้เวลาเพียงชั่วพริบตา กล่าวคือ จากปี 2539 ที่มีสัดส่วนมูลค่าการซื้อขายเพียงประมาณครึ่งของห้างสรรพสินค้า แต่นับจากปี 2542 มูลค่าซื้อขายสูงสุดในกลุ่มค้าปลีกสมัยใหม่กลับมามีอยู่ที่ดิสเคานท์สโตร์โดยมีอัตราขยายตัวสูงสุดอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ แม้ส่วนแบ่งตลาดค้าปลีกโดยรวมยังเป็นรองธุรกิจค้าปลีกดั้งเดิมที่มีสัดส่วนมากที่สุดถึงร้อยละ 36 แต่ก็เป็นส่วนแบ่งตลาดที่สร้างจากผู้ประกอบการรายย่อยถึงประมาณ 3 แสนราย และอยู่ในสถานะที่กำลังสูญเสียส่วนแบ่งตลาดไปเรื่อยๆ

สำหรับรายละเอียดของกลุ่มดิสเคานท์สโตร์ทั้ง 4 ราย มีดังนี้

1. เทสโก้ โลตัส เดิมเป็นโลตัสซูเปอร์เซ็นเตอร์ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่โดยเครือเจริญโภคภัณฑ์ ต่อมาถูกกลุ่มเทสโก้จากอังกฤษเข้ามาถือหุ้นตั้งแต่ปี 2541 ปัจจุบันโลตัสมีสาขามากที่สุดและเป็นผู้นำตลาดในกลุ่มดิสเคานท์สโตร์ (ไม่รวมแม็คโคร)

2. บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ผู้ถือหุ้นใหญ่คือ กลุ่มกาลิโน ประเทศฝรั่งเศส รองลงมาคือ กลุ่มจิราวัฒน์ ที่เหลือเป็นรายย่อย ปัจจุบันบิ๊กซีมีการปรับปรุงพัฒนาศูนย์กระจายสินค้าอาหารสดจนได้รับมาตรฐาน HACCP เป็นรายแรก และมีแผนจะขยายสาขาเพิ่มปีละ 4 แห่ง

3. คาร์ฟูร์ ไฮเปอร์มาร์เก็ต ถือหุ้นโดยบริษัทแม่คาร์ฟูร์ในฝรั่งเศส ปัจจุบันได้รับการส่งเสริมการลงทุนจาก BOI และมีแผนขยายสาขาปีละ 2-3 แห่ง

4. แม็คโคร มีผู้ถือหุ้นใหญ่จากเนเธอร์แลนด์ เป็นธุรกิจค้าส่ง ซึ่งไม่เน้นการบริการแต่มุ่งเน้นการแข่งขันด้านราคาเป็นหลัก ลูกค้าที่มาใช้บริการส่วนใหญ่เป็นร้านค้ารายย่อยกว่าร้อยละ 50 ปัจจุบันมีแผนจะเปิดศูนย์ค้าส่งขนาดเล็กเพิ่มขึ้น หลังจากเปิดไปแล้ว 1 แห่งที่จังหวัดสุรินทร์ และในปีนี้จะขยายสาขาสามแสนเพิ่มอีก 1 แห่งในกรุงเทพฯ

ดิสเคานท์สโตร์..เติบโตด้วยการเร่งขยายสาขาควบคู่กับการแข่งขันด้านราคา...

ตารางที่ 5 จำนวนสาขาของดิสเคานท์สโตร์ตั้งแต่ปี 2537-2545

ผู้ประกอบการ	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545 *
เทสโก้ โลตัส	1	0	5	12	14	17	24	33	38
คาร์ฟูร์	0	0	2	6	7	9	11	15	17
บิ๊กซี	1	6	11	19	20	20	23	29	32
แม็คโคร	6	10	14	15	16	17	19	20	21
รวม	8	16	32	52	57	63	77	97	108
การเติบโต (ร้อยละ)	-	100	100	62.5	9.6	10.5	22.2	25.8	11.3

ที่มา: หนังสือพิมพ์บิสซิเนสไทย 9-16/ก.ย./44 และจากการรวบรวม

หมายเหตุ: * เป็นข้อมูลตั้งแต่เดือน ม.ค.-พ.ย. 2545

กำลังถูกรุกโดยธุรกิจดิสเคานท์สโตร์ ผู้ประกอบการจึงมีการเร่งขยายสาขา พร้อมกับการใช้กลยุทธ์การแข่งขันด้านราคาค่อนข้างมาก โดยอาศัยความได้เปรียบจากอำนาจการต่อรองในการสั่งซื้อสินค้า ขณะเดียวกันก็มีการผลิตสินค้าภายใต้ยี่ห้อของตนเอง (House Brand) โดยการว่าจ้างให้ซัพพลายเออร์เป็นผู้ผลิต โดยอาศัยอำนาจต่อรองจากการเป็นช่องทางจำหน่ายขนาดใหญ่

สำหรับการแข่งขันผู้ประกอบการยังมีการเพิ่มรูปแบบการบริการใหม่เพื่อดึงดูดลูกค้าเข้ามาใช้บริการ เช่น การเปิด 24 ชั่วโมงในบางสาขา ซึ่งปัจจุบันภาครัฐได้ขอความร่วมมือไปยังผู้ประกอบการให้งดบริการดังกล่าว เนื่องจากวิตกกังวลผลกระทบต่ออาจเกิดขึ้นกับร้านค้าย่อยทั่วไป รวมทั้งร้านค้าปลีกอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการขายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการลด แลก แจก แถม การเพิ่มสัดส่วนอาหารสด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อซูเปอร์มาร์เก็ตทั่วไปได้ รวมทั้งการให้สินเชื่อผ่านบัตรเครดิตเพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายและขยายฐานลูกค้าให้กว้างขวางขึ้น ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้ดิสเคานท์สโตร์มีการรุกขยายสาขาแทรกซึมไปทุกพื้นที่ โดยปัจจุบันมีสาขาในกรุงเทพฯรวมกัน 56 แห่ง ต่างจังหวัด 52 แห่ง และคาดการณ์ว่าปี 2545 จะมีสาขาเพิ่มขึ้นเป็น 115 แห่ง แบ่งเป็นในกรุงเทพฯ 63 แห่ง และต่างจังหวัด 52 แห่ง (ข้อมูลจากฐานเศรษฐกิจฉบับพิเศษ ม.ค. 2545)

ตารางที่ 6 จำนวนสาขาและที่ตั้งในปัจจุบันของดิสเคานท์สโตร์ต่าง ๆ

พื้นที่/ ผู้ประกอบการ	กรุงเทพฯ	จำนวน	ต่างจังหวัด	จำนวน	รวม
เทสโก้-โลตัส	พระราม 3, ประชาชื่น, บางนา-ตราด, สีคองสแควร์, พระราม 2, มีนบุรี, สุขาภิบาล, พอร์จูนทาวน์, ศรีนครินทร์, รามอินทรา-อาจณรงค์, บางแค, พระราม 4, แจ้งวัฒนะ, สุขุมวิท 50, หลักสี่, รัตนาธิเบศร์, บางปะกอก บางกะปิ	18	ขอนแก่น, ชลบุรี, เชียงใหม่ 2 แห่ง, ตรัง, นครราชสีมา, นครศรีธรรมราช, พัทธยา 2 แห่ง, พิษณุโลก, ภูเก็ต, มหาชัย, รังสิต, สระบุรี, สุพรรณบุรี, สุราษฎร์ธานี, หาดใหญ่, อยุธยา, อุตรธานี, อุบลราชธานี,	20	38
บิ๊กซี	รังสิต, แจ้งวัฒนะ, รัตนาธิเบศร์, ดอนเมือง, วงศ์สว่าง, แฟชั่นไอส์แลนด์, หัวหมาก, ราษฎร์บูรณะ, ราชดำริ, บางนา, พระราม 2, สุขสวัสดิ์, บางพลี, ดาวคะนอง, ลาดพร้าว	15	เชียงราย, เชียงใหม่, ลำปาง, พิษณุโลก, ลพบุรี, นครปฐม, เพชรบุรี, สุราษฎร์ธานี, ภูเก็ต, อุตรธานี, ขอนแก่น, อุบลราชธานี, นครราชสีมา, สมุทรปราการ, ระยอง, พัทธยา, หาดใหญ่	17	32
คาร์ฟูร์	สุขาภิบาล 3, ศรีนครินทร์, สุวินทวงศ์, รัตนาธิเบศร์, สำโรง, รัชดาภิเษก, บางใหญ่, รังสิต, พระราม 4, บางบอน, เพชรเกษม, รามอินทรา, แจ้งวัฒนะ, พิวเจอร์พาร์คบางแค, บางปะกอก, อ่อนนุช	16	เชียงใหม่	1	17
แม็คโคร	ลาดพร้าว, แจ้งวัฒนะ, ศรีนครินทร์, บางบอน, จรัลสนิทวงศ์, สาทร, สามเสน	7	ชลบุรี, เชียงใหม่, นครราชสีมา, รังสิต, หาดใหญ่, อุตรธานี, พิษณุโลก, ขอนแก่น, สุราษฎร์ธานี, อุบลราชธานี, ระยอง, นครสวรรค์, นครปฐม, สุรินทร์	14	21
รวม		56		52	108

ที่มา: จากการรวบรวม (16/11/45)

การขยายสาขาของดิสเคานท์สโตร์ในช่วงปี 2537 เป็นต้นมาเป็นการเติบโตต่อเนื่อง แม้ได้รับผลกระทบบ้างจากสภาพเศรษฐกิจที่ชะลอตัวลงในปี 2541 แต่มาตรการเปิดกว้างให้ต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนในกิจการค้าปลีก ก็ทำให้กิจการค้าปลีกรายใหญ่ระดับโลก รุกเข้ามาขยายเครือข่ายสาขาอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ปัจจุบันการจับจ่ายใช้สอยของภาคเอกชนในประเทศเริ่มปรับตัวดีขึ้น ขณะที่ทิศทางการค้าปลีกทั่วโลกก็

ตารางที่ 7 จำนวนสาขาของธุรกิจค้าปลีกในต่างจังหวัด

ผู้ประกอบการ	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545*
แม็คโคร	1	3	4	9	10	11	11	12	14	14
บิ๊กซี	0	0	1	5	11	12	12	14	17	17
เทสโก้ โลตัส	0	0	0	5	9	10	11	12	17	20
คาร์ฟูร์	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
เดอะมอลล์	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
เซ็นทรัล	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
โรบินสัน	0	0	4	6	8	9	9	9	9	9
รวม	2	5	11	27	41	45	46	51	62	64

ที่มา: มอเสเศรษฐกิจ ปีที่ 7 ฉบับที่ 972 30 พ.ย. 2544

หมายเหตุ: * เป็นข้อมูลตั้งแต่ ม.ค.-พ.ย. 2545

จากเดิมดิสเคานท์สโตร์ (แม็คโคร บิ๊กซี เทสโก้ โลตัส และคาร์ฟูร์) เคยมีสาขาเพียง 5 แห่งในปี 2538 และเพิ่มเป็น 49 แห่งในปี 2544 สำหรับปี 2545 ขยายสาขาในต่างจังหวัดเพิ่มเป็น 52 แห่ง โดยขยายตัวจากปีก่อนร้อยละ 6.1

ภาพรวมตลาดค้าปลีกในส่วนภูมิภาค คาดว่าจะมีการแข่งขันรุนแรงขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา สำหรับพื้นที่ภาคเหนือโดยเฉพาะจังหวัดเชียงรายเป็นที่สนใจของนักลงทุนค่อนข้างมาก เนื่องจากมีผู้ประกอบการบางรายอย่างบิ๊กซีเข้าไปเปิดสาขาและประสบความสำเร็จอย่างมาก จากการที่จังหวัดเชียงรายเป็นเขตการค้าชายแดนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของภาคเหนือ สถานการณ์ล่าสุดกำลังจะมีแม็คโครและโลตัสเข้าไปตั้งสาขา ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นและมีศักยภาพในการลงทุน ได้แก่ นครราชสีมา และขอนแก่น ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจสำคัญของภาคอีสาน ล่าสุดคาร์ฟูร์มีแผนจะขยายสาขาไปที่ นครราชสีมา ส่วนร้อยเอ็ดกำลังจะเปิดสาขาของแม็คโคร สำหรับภาคใต้ จังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ผู้ประกอบการสนใจ ได้แก่ ภูเก็ตและสงขลา ซึ่งคาร์ฟูร์จะไปเปิดสาขา จังหวัดตรังกำลังจะมีบิ๊กซีและโลตัส ส่วนนครศรีธรรมราชแม็คโครมีแผนจะเปิดบริการ อย่างไรก็ตาม การเร่งขยายสาขาในส่วนภูมิภาคของดิสเคานท์สโตร์ส่งผลกระทบต่อธุรกิจค้าปลีก-ค้าส่งเดิมภายในท้องถิ่นจนทำให้เกิดกระแสการต่อต้านกลุ่มทุนต่างชาติขึ้นในหลายจังหวัด เช่น กาญจนบุรี ขอนแก่นและร้อยเอ็ด เป็นต้น

● กลยุทธ์ใหม่ของดิสเคานท์สโตร์ ย่อขนาด...แตกเพื่อโต

ปัจจุบันผู้ประกอบการพยายามลดขนาดพื้นที่ของแต่ละสาขาลงเพื่อรุกเข้าไปในทำเลที่ตั้งย่านชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มยอดขายและขยายช่องทางการจำหน่าย โดยอาศัยช่องว่างระหว่างรอกฎหมาย เนื่องจากปัจจุบันกฎหมายควบคุมกิจการค้าปลีกยังอยู่ในขั้นตอนการยกเว้น รวมทั้งภาครัฐมีนโยบายในการกำหนดเขตพื้นที่ตั้ง (โซนนิ่ง) และการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่โดยให้เป็นไปตาม พรบ. ผังเมือง ในขณะที่การขออนุญาตก่อสร้างอาคารขนาดเล็กสามารถทำได้ง่ายกว่า ส่งผลให้ผู้ประกอบการบางราย เช่น เทสโก้ โลตัส จึงมีการปรับตัวโดยการลดขนาดพื้นที่ลงเหลือประมาณ 500 ตร.ม. ภายใต้แนวคิด คอนวีเนียนสโตร์กึ่งซูเปอร์มาร์เก็ต โดยขยายสาขาเข้าไปตั้งในปั๊มน้ำมันเอสโซ่ ปัจจุบันมี 6 สาขา และในปีหน้าจะขยายอีก 4 สาขา ส่วนบิ๊กซีจะเปิดร้านลิตเตอร์ไฟรชเพื่อขายสินค้าแฮนด์แบรนต์ และปี 2545 จะเปิด 4 สาขา ส่วนท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ตมีโครงการทำร้าน จิฟฟี คิทเชน บาย ท็อปส์ โดยให้เข้าไปบริหารพื้นที่ของร้านสะดวกซื้อในปั๊มน้ำมันเจ็ท เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย

ตารางที่ 8 แผนพัฒนาร้านค้าปลีกรูปแบบใหม่ของกลุ่มทุนค้าปลีกต่างชาติ

เทสโก้-โลตัส	บิ๊กซี	ท็อปส์	คาร์ฟูร์
โลตัส เอ็กซ์เพรส ขายสินค้าอาหารสด พื้นที่ 500 ตร.ม. เน้นเปิดบริการในสถานีบริการน้ำมัน "เอสโซ่"	เปิดร้านลิตเตอร์ไฟรช ขายสินค้าอุปโภคบริโภคยี่ห้อ "ลิตเตอร์ไฟรช" พื้นที่อาคารพาณิชย์ 4 คูหา มุ่งเปิดบริการย่านชุมชนที่อยู่อาศัย	- รูปแบบซีดีสโตร์ ขายสินค้าพร้อมรับประทานพื้นที่ 800-1,500 ตร.ม. มุ่งเปิดบริการย่านชุมชน - ซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ ขายอาหารสด พื้นที่ 6,000-7,000 ตร.ม. ให้บริการย่านชุมชน	ไม่มีแผนพัฒนาร้านค้าปลีกรูปแบบใหม่ในช่วง 3-5 ปี

ที่มา: หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ 2/8/44

ผลกระทบและปฏิกริยา..ศึกษาผ่านบทเรียนหลากหลาย

ปฏิกริยาต่อการเติบโตของธุรกิจดิสเคานท์สโตร์ไม่ได้มีเฉพาะประเทศไทย เพราะปัญหานี้ได้เกิดขึ้นมาในประเทศพัฒนาแล้วตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะกับสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีพลวัตของธุรกิจค้าปลีกสูงสุดและเป็นที่รวมกิจการค้าปลีกรายใหญ่ของโลก เช่น วอลมาร์ท เคมาร์ท ทาร์เก็ต และโฮมดีโปวท์ ทั้งนี้ จากรายงานการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและผลกระทบในระดับธุรกิจ รวมถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมชิ้นสำคัญๆ เช่น รายงานเรื่อง “Measuring The Economic And Sociological Impact Of The Mega-Retail Discount Chains On Small Enterprise In Urban, Suburban And Rural Communities” โดย Edward B. Shils แห่ง The Wharton School University of Pennsylvania(1997) และรายงาน เรื่อง “The Impact of Wal-mart Stores on Other Business and Strategies for Co-existing” โดย Kenneth E. Stone แห่ง Iowa State University (1993) ได้ให้ประเด็นและมุมมองที่น่าสนใจ ดังนี้

- การขยายตัวของดิสเคานท์สโตร์ขนาดใหญ่ในสหรัฐฯ ซึ่งมักเป็นการขยายออกไปในพื้นที่ชานเมืองบนเส้นทางหลวง ทำให้เกิดการชบเซาของธุรกิจในตัวเมืองอันเนื่องจากการเสื่อมสลายของธุรกิจดั้งเดิมซึ่งมักเกาะตัวอยู่บนถนนสายหลักในเมือง ทั้งนี้ ความสามารถในการแข่งขันด้านราคาของรายใหญ่ ผนวกกับกระแสความนิยมใน”one stop shopping” และการพึ่งพารถยนต์ส่วนบุคคลที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการพัฒนาโครงข่ายถนนที่ผ่านมา ได้ทำให้เกิดคลื่นลูกใหม่ของธุรกิจค้าปลีกดังกล่าว
- การก่อตัวของดิสเคานท์สโตร์อาจนำมาซึ่งรายได้และการจ้างงานในบริเวณนั้นๆ แต่ส่วนใหญ่เป็นการแลกมาด้วยการสูญเสียรายได้และการจ้างงานจากการล่มสลายของกิจการค้าปลีกขนาดกลางและขนาดย่อม โดยเฉพาะ ในยามที่ปริมาณการค้าปลีกโดยรวมเติบโตในระดับต่ำ(เช่นกรณีของไทย) นอกจากนี้ จากการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ที่ยืนยันว่า **multiplier effect** หรือ **ผลทวีคูณ** หรือ **อำนาจซื้อ** ที่เกิดจากกิจการค้าปลีกขนาดใหญ่ จะไม่อาจชดเชยความเสียหายในกิจการค้าปลีกขนาดเล็กได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น การแข่งขันของธุรกิจค้าปลีกลักษณะนี้อาจส่งผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์ภาค(gross regional product)
- **ความมีชีวิตชีวาทางเศรษฐกิจและสังคมของตัวเมืองลดลงเมื่อจุดเปลี่ยนการจราจรบนทางหลวงกลายเป็นจุดที่ผู้คนเดินทางไปช้อปปิ้ง** ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ชนบทในหลายกรณีและหลายประเทศก็พบว่าผลกระทบคล้ายๆกัน ซึ่งความชบเซาของย่านตัวเมืองหรือศูนย์กลางชุมชนชนบท จะทำให้เกิดการลดคุณค่าของชีวิตประชาคมและวัฒนธรรม ที่มีผลต่อครอบครัว การศึกษา และอาจนำมาซึ่งความรุนแรงในสังคม
- **กิจการค้าปลีกขนาดใหญ่รายใหม่ มักต้องการการลงทุนจากรัฐในด้านถนน ระบบระบายน้ำ การดับเพลิง และการจัดการจราจรเพิ่มขึ้น** ทั้งที่รัฐอาจลงทุนไปแล้วในย่านค้าปลีกเดิมที่กำลังเสื่อมสลาย ซึ่งค่าใช้จ่ายนี้ กลายเป็นต้นทุนที่สังคมส่วนรวมต้องแบกรับ (social cost) และไม่ถูกนำมาคำนวณผลได้ผลเสียของเอกชน หลายกรณีพบว่า การก่อตัวของธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่ทำให้เกิดปัญหาการจราจรและมลพิษทางอากาศอย่างรุนแรงที่อาจมีมูลค่าความเสียหายต่อประชาชนและต่อรัฐอย่างมหาศาลโดยไม่คุ้มกับภาษีที่จัดเก็บได้จากเอกชนรายนั้นเลย ซึ่งหากผลึกให้ค่าความเสียหายนี้เป็นต้นทุนทางตรงของผู้ประกอบการก็อาจส่งผลให้ธุรกิจนั้นไม่อาจเกิดขึ้นหรือไม่อาจอยู่รอดก็เป็นได้
- จากการศึกษาผลกระทบในระดับธุรกิจที่พบว่า แม้โดยภาพรวมการขยายตัวของกิจการค้าปลีกขนาดใหญ่จะดำเนินไปบนพื้นฐานการล่มสลายของรายย่อย แต่คาดว่ากิจการขนาดเล็กที่จับตลาดสินค้าและบริการที่รายใหญ่ไม่คุ้มดำเนินการ (niche market) หรือเป็นรายการที่ไม่ซ้ำซ้อนกับดิสเคานท์สโตร์ ก็อาจยังดำเนินธุรกิจไปได้ดี ขณะที่กิจการค้าปลีกขนาดกลางอาจยากลำบากในการปรับตัวมากกว่า เนื่องจากอำนาจต่อรองต่ำและการเพินหาธุรกิจที่จับตลาดเฉพาะบุคคล (personalized market) หรือตลาดที่รายใหญ่ไม่ลงมาเล่น (niche market) ทำได้ยากกว่า

- **วาระสุดท้ายของพ่อค้าคนกลางกำลังมาถึง** อันเป็นผลจากการหลอมรวมเป็นพันธมิตรระหว่างผู้ผลิต ซัพพลายเออร์ และดีสเคานท์สโตร์ที่มีมากขึ้น หรืออาจเกิดจากภาวะการแข่งขันที่รุนแรงที่ทำให้ผู้ค้าส่งรายใหญ่ และผู้จัดจำหน่ายรายใหญ่ต้องการควบรวมกิจการเพื่อความอยู่รอด ขณะเดียวกันการขยายตัวของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่นำสู่การเติบโตของการค้าแบบ B-B และการนำระบบ ECR (efficient customer relation) มาใช้ปรับปรุงซัพพลายเชน ก็มีผลทำให้บทบาทธุรกิจค้าส่งหดหายไปอย่างรวดเร็ว

กรณีการตอบโต้หรือต่อต้านธุรกิจดีสเคานท์สโตร์ อาจมีอยู่มากมายในหลายประเทศและยังคงเป็นเรื่องร้อนแรงตราบจนทุกวันนี้ เช่นกรณีส่วนราชการของสหรัฐฯ ได้แก่ National Trust for Historic Preservation ที่ได้เรียกร้องให้ดีสเคานท์สโตร์ ให้คำตอบต่อประเด็นท้าทายว่า

การทำให้เมืองแผ่ขยายออกไปอย่างไร้ระเบียบ(urban sprawl) คือหนทางเดียวที่ซูเปอร์สโตร์จะสามารถสนองประโยชน์แก่ผู้บริโภคเท่านั้นหรือ ? ทั้งที่การแผ่ขยายดังกล่าวจะนำมาซึ่งปัญหาการจราจรติดขัดคับคั่ง การพึ่งพาอาศัยยานยนต์ มลพิษทางอากาศ ความไม่มีชีวิตชีวาหรือความตายของย่านตัวเมือง ..

องค์กรเดียวกันนี้ยังได้ตั้งประเด็นท้าทายที่สำคัญต่อท้องถิ่นที่กำลังเผชิญการรุกรานจากธุรกิจค้าปลีกรายใหญ่ ว่า

...ท้องถิ่นมีทางเลือกที่จะสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนการพัฒนาบางอย่าง หากท้องถิ่นไม่ต้องการให้ซูเปอร์สโตร์แผ่ขยายออกไป เขาก็สามารถดำเนินมาตรการปกป้องได้ แต่หากเป็นความต้องการ ท้องถิ่นก็ต้องพร้อมที่จะเผชิญคำถามที่ติดตามมาว่า ห้างร้านที่เข้ามาอยู่ในเงื่อนไขข้อกำหนดของชุมชนหรือไม่ ? ควรให้ตั้งที่ไหน ? ควรมีขนาดใหญ่แค่ไหน ? และจะยอมให้เพิ่มพื้นที่ค้าปลีกใหม่ได้เท่าใด โดยที่ท้องถิ่นจะสามารถรับภาระได้โดยไม่สร้างความเสียหายแก่เศรษฐกิจและการคลังท้องถิ่น ? ห้างร้านดังกล่าว จะได้รับการออกแบบเพื่อมีส่วนช่วยอนุรักษ์ให้เมืองยังมีเสน่ห์และมีชีวิตชีวาต่อไปได้หรือไม่? และห้างร้านเหล่านั้นจะช่วยบรรเทาผลกระทบทางลบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ทัศนียภาพ เศรษฐกิจและการเงินได้อย่างไร? นอกจากนี้ ยังต้องรู้ด้วยว่าอะไรคือผลกระทบในระยะยาวของการตัดสินใจดังกล่าว...

แรงกดดันจากการขยายตัวของดีสเคานท์สโตร์ที่มีต่อผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ

● ผลกระทบต่อผู้ประกอบการกลุ่มโมเดิร์นเทรด

- **กลุ่มห้างสรรพสินค้า**

ผู้ประกอบการห้างสรรพสินค้าภูมิภาคเป็นกลุ่มที่อาจได้รับผลกระทบค่อนข้างมาก เนื่องจากดีสเคานท์สโตร์อาศัยความมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้บริโภค กอปรกับมีความได้เปรียบทั้งด้านเงินทุน การบริหารจัดการ เทคโนโลยี และอำนาจต่อรอง ทำให้สามารถบริหารต้นทุนให้อยู่ในระดับต่ำได้ ในขณะที่ผู้ประกอบการห้างสรรพสินค้าภูมิภาคมีภาระต้นทุนสูงกว่า ทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับซูเปอร์เซ็นเตอร์ต่าง ๆ ได้ ขณะที่ผลกระทบต่อ**ห้างสรรพสินค้าในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล** คาดว่า จะได้รับผลกระทบบ้าง และการแข่งขันจะทวีความรุนแรงขึ้นโดยเฉพาะในบางพื้นที่ เช่น ย่านลาดพร้าว ซึ่งล่าสุดมีทั้งโลตัสและบิ๊กซีไปเปิดบริการเพื่อแข่งขันกับห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลซึ่งอยู่ในย่านเดียวกัน รวมทั้งย่านบางกะปิและย่านศรีนครินทร์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ส่งผลให้ผู้ประกอบการห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาในการแข่งขันจำเป็นต้องปิดกิจการลงเป็นจำนวนมาก ทำให้ปัจจุบันเหลือผู้ประกอบการรายใหญ่ในธุรกิจห้างสรรพสินค้าเพียงไม่กี่ราย เช่น เซ็นทรัล เดอะมอลล์ เป็นต้น ซึ่งยังมีศักยภาพในการแข่งขันและมีผลประกอบการกำไรต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ประกอบการมุ่งจับกลุ่มลูกค้าระดับกลางและบนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูง รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายอย่างสม่ำเสมอ และมีการขยายรูปแบบร้านค้าปลีกใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย เช่น ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านอุปกรณ์กีฬา ร้านขายวัสดุตกแต่ง

บ้าน เป็นต้น รวมทั้งปรับโฉมศูนย์การค้าให้มีภาพลักษณ์เพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนเพื่อการบันเทิง (Entertainment) ให้มีความหลากหลายขึ้น เช่น โรงภาพยนตร์ ลานโบว์ลิ่ง การเพิ่มบริเวณสำหรับเป็นแหล่งวัยรุ่นโดยเฉพาะ และแหล่งรวมร้านอาหารต่าง ๆ เพื่อดึงดูดให้ลูกค้ามาใช้บริการ อย่างไรก็ตาม ดิสเคานท์สโตร์อย่างเทสโก้ โลตัสก็พยายามยกระดับขึ้นเป็นศูนย์การค้าขนาดย่อมโดยมีการบริหารพื้นที่ใหม่โดยการเพิ่มพื้นที่บันเทิงมากขึ้นเพื่อแข่งขันกับห้างสรรพสินค้าโดยมีสาขาต้นแบบคือสาขาพระราม 4 ในอนาคต คาดว่า การแข่งขันของธุรกิจค้าปลีกจะยิ่งรุนแรงกว่าเดิมในแทบทุกกลุ่ม

- **กลุ่มซูเปอร์มาร์เก็ตและคอนวีเนียนสโตร์**

คาดว่า การแข่งขันจะรุนแรงขึ้นเช่นกัน เนื่องจากดิสเคานท์สโตร์มีแนวโน้มจะเข้ามาแย่งส่วนแบ่งตลาดไป โดยผู้ประกอบการซูเปอร์เซ็นเตอร์เหล่านี้มีการเพิ่มสัดส่วนของอาหารสดมากขึ้น รวมทั้งการขยายระยะเวลาการเปิด-ปิดบริการ กอปรกับมีการลดขนาดพื้นที่สาขาให้เล็กลงเพื่อความสะดวกในการเข้าถึงผู้บริโภคโดยขยายตลาดเข้าไปตามแหล่งชุมชนมากขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการกลุ่มซูเปอร์มาร์เก็ตซึ่งเน้นการขายสินค้าประเภทอาหารสดเป็นหลัก และผลกระทบต่อผู้ประกอบการกลุ่มคอนวีเนียนสโตร์ซึ่งเน้นการขายสาขาตามแหล่งชุมชนและตามปั้มน้ำมัน ขณะเดียวกันผู้ประกอบการในกลุ่มนี้ก็พยายามปรับตัวโดยการขยายช่องทางการจำหน่ายใหม่และมีการจับมือเป็นพันธมิตรกับกลุ่มธุรกิจอื่น นอกจากนี้ผู้ประกอบการที่เป็นผู้นำตลาดอย่าง เซเว่น-อีเลฟเว่น มีการพัฒนารูปแบบร้านโดยการเพิ่มสินค้าหมวดบันเทิงมากขึ้นรวมทั้งการขยายช่องทางการจำหน่ายใหม่ ๆ

 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการร้านค้าปลีกดั้งเดิม (โชห่วย)

การเพิ่มจำนวนสาขาดีสเคานท์สโตร์ทำให้ร้านค้าปลีกรายย่อยต้องปิดกิจการลงไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากไม่สามารถแข่งขันกับกลุ่มทุนต่างชาติซึ่งมีสายป่านยาวได้ ดังนั้นหากภาครัฐไม่มีมาตรการในการควบคุมกิจการค้าปลีกรายใหญ่อย่างจริงจังและรวดเร็ว และหากไม่เร่งสนับสนุนส่งเสริมร้านค้าปลีกรายย่อยให้อยู่รอดอย่างเป็นรูปธรรม ก็อาจส่งผลให้ร้านโชห่วยยังคงเดินหน้าสู่การล่มสลายต่อไป ยกเว้นผู้ที่สามารถปรับตัวมาทำธุรกิจที่มุ่งตอบสนองความต้องการระดับบุคคล (personalized market) หรือธุรกิจที่รายใหญ่ไม่สนใจหรือไม่คุ้มที่จะลงทุน(niche market)ที่น่าจะยังมีอนาคตสดใส นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีผู้ประกอบการใน “ภาคที่ไม่เป็นทางการ”(informal sector)จำนวนมาก ที่มีบทบาทในธุรกิจค้าปลีก นั่นคือการค้าแบบหาบเร่แผงลอย ซึ่งคาดว่าธุรกิจกลุ่มนี้ยังดำเนินไปได้ดี เนื่องจากมีความได้เปรียบจากต้นทุนที่ต่ำมาก

 นโยบายของภาครัฐต่อกิจการค้าปลีก

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การเร่งขยายสาขาของกิจการธุรกิจโมเดิร์นเทรดรายใหญ่ที่เข้าไปจับจองพื้นที่ที่เป็นทำเลทองทั้งในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล รวมทั้งจังหวัดสำคัญต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อร้านโชห่วยซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนไทยต้องทยอยปิดกิจการลงไปเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันที่ผ่านมารัฐบาลยังไม่มีมาตรการชัดเจนในการควบคุมการขยายตัวของธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่เหล่านี้อย่างจริงจัง ส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องให้รัฐบาลหันมาสนใจและช่วยเหลือร้านค้าปลีกรายย่อยมากขึ้น ดังนั้นภาครัฐจึงมีนโยบายในการจำกัดและควบคุมการแผ่ขยายของกลุ่มทุนค้าปลีกต่างชาติ โดย**มาตรการในระยะสั้น**รัฐได้นำพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาใช้ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าก่อน เนื่องจากสามารถนำมาใช้ได้ทันทีก่อนที่จะมีกฎหมายควบคุมธุรกิจค้าปลีกออกมابังคับใช้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายควบคุมอาคารดังกล่าวมีเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับการควบคุมกิจการค้าปลีกโดยตรง ทั้งยังเปิดช่องโหว่ไว้ในมาตรา 39 ทวิ ซึ่งกำหนดว่าหากผู้ประกอบการยื่นเอกสารครบก็สามารถก่อสร้างได้ทันที ทำให้มีการฉวยโอกาสเร่งก่อสร้างและขยายสาขาเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีมติให้การแก้ไขกฎหมาย พรบ.ประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว จากเดิมกำหนดให้นักลงทุนต่างด้าวในการดำเนินธุรกิจค้าปลีกและค้าส่งต้องมีทุนจดทะเบียนขั้นต่ำ 100 ล้านบาทขึ้นไป โดยที่ประชุมคณะกรรมการร่างกฎหมายว่าด้วยการประกอบกิจการค้าปลีกเสนอให้มีการเพิ่มเงินลงทุนขั้นต่ำจาก 100 ล้านบาทเป็น 1,000 ล้านบาทขึ้นไป เพื่อเป็นอุปสรรคแก่นักลงทุน แต่ข้อเสนอประเด็นนี้ ก็มีเสียงคัดค้านจากหลายฝ่ายเนื่องจากเกรงว่าจะขัดกับหลักการการเปิดเสรีการค้าและบริการตามเงื่อนไขของ WTO มาตรการอีกทางหนึ่งคือการนำพระราชบัญญัติผังเมืองมาบังคับใช้ ทั้งนี้เพื่อกำหนดโซนนิ่งและควบคุมพื้นที่

ในการก่อสร้างกิจการค้าปลีก ซึ่งเดิมระบุว่าเขตนอกเมืองเป็นพื้นที่สีเขียว (ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม) จะสร้างอาคารขนาดใหญ่ไม่ได้ แต่ให้ไปก่อสร้างในเขตพื้นที่สีแดง (ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม) ทำให้ส่งผลกระทบต่อร้านค้าปลีกรายย่อยซึ่งมักกระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ดังนั้น*มาตรการในระยะยาว* ภาครัฐจึงมีการร่างกฎหมายควบคุมการค้าปลีก โดยให้เป็นไปตามการแก้ไขพรบ. ผังเมือง โดยการจำกัดการก่อสร้างธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่เพิ่มในเขตชั้นในกรุงเทพฯ แต่ให้ขยายไปตั้งในพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยหนาแน่นน้อย 6 พื้นที่ คือ บางเขน สะพานใหม่ มีนบุรี หนองจอก บางนา ลาดกระบังบริเวณมอเตอร์เวย์ และฝั่งธนบุรีบริเวณพระรามที่ 2 สำหรับเนื้อหาสาระของกฎหมายฉบับใหม่ระบุให้มีการกำหนดพื้นที่ตั้ง ระยะเวลาการเปิด-ปิด การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาการจราจรที่อาจเกิดขึ้น โดยให้อำนาจคณะกรรมการแต่ละจังหวัดเป็นผู้ควบคุมดูแลและตัดสินว่าในจังหวัดของตนควรมีร้านค้าปลีกขนาดใด รวมทั้งมีอำนาจในการกำหนดเขตพื้นที่ตั้ง(โซนนิ่ง)ได้ กอปรกับภาครัฐได้พยายามสนับสนุนส่งเสริมธุรกิจค้าปลีกขนาดกลางและเล็กให้สามารถแข่งขันกับธุรกิจขนาดใหญ่ได้ ทั้งการรณรงค์ให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการ และการตั้งร้านค้าชุมชนตัวอย่างเพื่อเป็นต้นแบบแก่ร้านค้าปลีกรายย่อย รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อให้สามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการต่างชาติได้ และหากการดำเนินนโยบายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม จะช่วยลดลมหายใจของธุรกิจการค้าดั้งเดิมซึ่งเป็นรากเหง้าของสังคมไทยให้สามารถอยู่รอดและแข่งขันได้ภายใต้การแข่งขันที่ทวีความรุนแรงเช่นปัจจุบัน

*****

ฝ่ายวิจัย ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน)